

2-басылым

ҚАЗАҚ ТІЛІН

меңгерудің тақырыптық
лексикалық минимумы

Тематический
лексический
минимум владения
казахским языком

Lexico thematic
minimum of the
kazakh language
knowledge

тақырыптық, мағыналық топтастыруға негізделген қазақша – орысша – ағылшынша лексикалық минимум

A1

Қарапайым деңгей. Жалпы меңгеру
Элементарный уровень. Общее владение
Elementary level. The general level

Астана, 2017

ӘОЖ

Қазақстан Республикасы Мәдениет және спорт министрлігі Тілдерді дамыту және қоғамдық-саяси жұмыс комитетінің тапсырысы бойынша Қазақстан Республикасының тілдерді дамыту мен қолданудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы аясында шығарылды.

Издание выпущено по заказу Комитета по развитию языков и общественно-политической работы Министерства культуры и спорта Республики Казахстан в рамках Государственной программы развития и функционирования языков в Республике Казахстан на 2011-2020 годы.

Үздіксіз білім беру моделі арқылы «Қазақ тілін шетел тілі немесе екінші тіл ретінде оқыту» әдістемесі негізінде қазақ тілін оқытуға арналған типтік оқу-әдістемелік кешені» жобасы аясында әзірленген қазақ тілін қарапайым деңгейде (А1) меңгерудің деңгейлік тақырыптық лексикалық минимумы

Пікір жазғандар:

З.Ш. Ерназарова – КИМЭП, Тілдер орталығы, профессор, филология ғылымдарының докторы;

А.Ә. Жаңабекова – А. Байтұрсынұлы атындағы Тіл білімі институтының бас ғылыми қызметкері, филология ғылымдарының докторы.

З.С. Күзекова, Т.Т. Аяпова, Ф.Ш. Оразбаева, М.Қ. Мамаева

Қазақ тілін қарапайым деңгейде меңгерудің деңгейлік тақырыптық лексикалық минимумы / Екінші басылым. – Астана: «Ұлттық тестілеу орталығы» РМҚК, 2017. – 40 бет.

ISBN

Лексикалық минимумда қазақ тілін қарапайым деңгейде меңгеруге арналған тілдік бірліктердің тізбесі беріледі. Басылым қазақ тілін шетел тілі немесе екінші тіл ретінде оқытуға арналған типтік оқу-әдістемелік кешенінің құрамдас бөлігі болып табылады. Лексикалық минимум қазақ тілі оқулығының қосымша құралы ретінде қолданылады: «Қазақ тілі. Оқулық. Қарапайым деңгей»/Г.К. Досмамбетова, А.К. Балабеков, А.Т. Бозбаева-Хунг, Б.О. Салыхова. Екінші басылым. – Астана: Ұлттық тестілеу орталығы, 2016 – 268 бет.

Лексикалық минимум қазақ тілін шетел тілі немесе екінші тіл ретінде үйренушілерге, оқытушылар мен әдіскерлерге және кең көлемді қолданушыларға арналған.

В лексическом минимуме представлен перечень языковых единиц, необходимых для владения казахским языком на элементарном уровне. Издание является составляющим элементом типового учебно-методического комплекса для обучения казахскому языку как иностранному или как второму языку. Лексический минимум применяется как вспомогательное пособие к учебнику казахского языка «Қазақ тілі. Оқулық. Қарапайым деңгей»/Г.К. Досмамбетова, А.К. Балабеков, А.Т. Бозбаева-Хунг, Б.О. Салыхова. Второе издание. – Астана: Ұлттық тестілеу орталығы, 2016. – 268 стр.

Минимум предназначен для лиц, изучающих казахский язык как иностранный или как второй язык, преподавателей и методистов, а также для широкого круга читателей.

ӘОЖ

ISBN

© Қазақстан Республикасы Мәдениет және спорт министрлігі Тілдерді дамыту және қоғамдық-саяси жұмыс комитеті, 2017

© Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігі «Ұлттық тестілеу орталығы» РМҚК, 2017

© Ш. Шаяхметов атындағы тілдерді дамытудың республикалық үйлестіру-әдістемелік орталығы, 2017

МАЗМҰНЫ

АЛҒЫСӨЗ	4
I БӨЛІМ. ТАНЫСУ	10
II БӨЛІМ. ОТБАСЫ	12
III БӨЛІМ. МЕКЕНЖАЙ	15
IV БӨЛІМ. ЖҰМЫС	18
V БӨЛІМ. АЗЫҚ-ТҮЛІК	23
VI БӨЛІМ. БОС УАҚЫТ	26
VII БӨЛІМ. АУА РАЙЫ	27
VIII БӨЛІМ. КИІМ	31
IX БӨЛІМ. СҮЙІКТІ ІС ЖӘНЕ КӘСІП	32
X БӨЛІМ. ДЕНСАУЛЫҚ – ЗОР БАЙЛЫҚ	33
XI БӨЛІМ. ӨНЕР	35
XII БӨЛІМ. МЕРЕКЕЛЕР	36
МАҚАЛ-МӘТЕЛДЕР	38
ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР	39

Тілдің лексикасы – тіл құралдары жүйелерінде тілді оқыту мазмұнының маңызды компоненті. Бұл сөйлеу әрекеттері: тыңдалым мен оқылым, жазылым мен айтылымның бастапқы және қажетті құраушы материалы болады. Тіл үйренуде табысты нәтижелерге қол жеткізу үшін тілді оқытумен қатар тілді меңгеру деңгейлерін бағалауды жүзеге асырып отыру қажет. Қазақстан Республикасындағы мемлекеттік тілді меңгеру деңгейлерін бағалаудың мұндай механизмі – ҚАЗТЕСТ жүйесі.

Халықаралық тәжірибелерде қалыптасқан тілді білу дейгейін бағалау жүйелеріне сай дүниеге келген отандық жүйе – ҚАЗТЕСТ тестіленушінің қазақ тіліндегі коммуникативті құзыретін дейгейлік бағалауға бағытталған.

Бұл – Қазақстан Республикасының азаматтарының және Қазақстан Республикасының аумағында түрлі әрекеттерін жүзеге асырушы шетел азаматтарының қазақ тілін меңгеру деңгейлерін анықтайтын жүйе. Отандық жүйенің әдістемелік қоры қазақ тілін меңгерудің коммуникативтік құзыреттіліктерін сипаттайтын Қазақстан Республикасының ұлттық стандарттарына негізделген*.

Оқытудың бастапқы кезеңдері үшін лексикалық минимумды дұрыс таңдау – тілді үйретудің нәтижеге бағытталуын қамтамасыз ететін негізгі ұстанымдардың бірі. Лексикалық минимумды сөздің статистикалық қолданыс жиілігіне, тіркесімділігіне және сөйлеу жағдаятындағы қолданысына қарай іріктеу коммуникативті құзыреттілікті күтілетін дискрипторларына сай жүргізілуі керек. Минимумды сәтті таңдау – топтастырылуға негізделеді. Кез келген ғылым топтастырылудан басталатыны белгілі. Қазақ тілін оқытып-үйретудің қарапайым, базалық, орта, ортадан жоғары, жоғары деңгейлері үшін қазақ сөздерінің бес сатылы топтастырылуы ұсынылады. Бұл – әлем тілдерінде бар ұстаным. Минимумда шет тілдерінің белгілі мамандары В.В. Морковкин, В. Мэкки, Н.П. Андрюшина еңбектерінде берілген сөзді жүйелі меңгерудің теориялық, әдістемелік негіздері бағытқа алынды.

Минимум шет тілін үйренудің әлемдік және еуропалық стандарттарының ұстанымдарына, сонымен қатар Қазақстан Республикасының қоғамдық-әлеуметтік ерекшеліктеріне сәйкес құрастырылған. Сөздердің мағыналық макроқұрылымын пайдалана отырып, екі таңдау ғана жасаймыз: *топ атауы* және *блок атауы*. Сөздер блокта ортақ ұғымды білдіруімен бірігеді. Сөздік бірліктерді тақырыптық жағынан топтастырғанда ішкі тілдік байланыстармен қатар, тілдің коммуникативті, функционалды жағы, тақырып аясы, сөйлесім ортасы тәрізді тілден тыс факторлар да ескерілді. Сөздікті құрастыруда сөздердің тақырыптық, лексика-семантикалық байланыстарының маңызы зор. Тілді үйрету барысында мағынадан тұлғаға қарай функционалды-семантикалық бағытта жүзеге асырылатын тілдік бірліктердің семантикалық жүйелілігі ұстанымы және сөзтізбені құрайтын атау сөздерді іріктеу барысында лингвистикалық, лингводидактикалық ұстанымдар да ескерілді. Лексикалық минимумды қалыптастырудың градуалдық жүйесі негізге алынды.

Атап айтқанда, лексикалық бірліктерді таңдау келесі өлшемдермен жүйеленді:

1) сөздің стилистикалық сипаты;

* 1. ҚР СТ 1926-2015 «Қазақ тілін меңгерудің коммуникативтік тілдік құзыреттіліктері. Қарапайым деңгей. Жалпы меңгеру».
2. ҚР СТ 1928-2015 «Қазақ тілін меңгерудің коммуникативтік тілдік құзыреттіліктері. Базалық деңгей. Жалпы меңгеру».
3. ҚР СТ 1929-2015 «Қазақ тілін меңгерудің коммуникативтік тілдік құзыреттіліктері. Орта деңгей. Жалпы меңгеру».
4. ҚР СТ 1925-2015 «Қазақ тілін меңгерудің коммуникативтік тілдік құзыреттіліктері. Ортадан жоғары деңгей. Жалпы меңгеру».
5. ҚР СТ 1927-2015 «Қазақ тілін меңгерудің коммуникативтік тілдік құзыреттіліктері. Жоғары деңгей. Жалпы меңгеру».

- 2) сөздің тіркесімділігі;
- 3) семантикалық құндылығы;
- 4) сөздің сөзжасамдық құндылығы;
- 5) жиілік («тақырыптық» жиілігі);
- 6) тақырыптық ұстаным / жағдаяттық тақырыптық ұстаным;
- 7) сөздің басқа сөздермен семантикалық байланысқа түсу қабілеті;
- 8) көпмағыналық;
- 9) сөздердің құрылымдық қабілеті;
- 10) практикалық қажеттілігі.

Тақырыптық топтастыру – идеографикалық лексиканы сипаттаудың жалпы қабылданған дәстүрлеріне сәйкес. Тақырып атауларының жан-жақтылық сипаты бар, сондықтан қазақ тілін меңгерудің барлық деңгейлерінде тақырып жалғастығы сақталған. Яғни деңгей жоғарылаған сайын алдыңғы деңгейлер градуалдық жүйемен күрделеніп отырады, бұл – тілді оқытып, үйрету теориясындағы лексика, грамматиканы ұсынудың концентрлік бағыты да минимумда ескерілгенін көрсетеді. Минимумда ҚАЗТЕСТ тарапынан дайындалған оқу құралдарындағы тақырыптарға қатысты сөздер де қамтылды.

Лексикалық минимум екі жүйенің – тестілеу жүйесі мен қазақ тілін екінші тіл немесе шет тілі ретінде оқыту жүйесінің өзара интегративтік әрекетінің контекстінде қаралды. Қазақ тілін екінші тіл немесе шет тілі ретінде меңгерудің қарапайым деңгейіне арналған лексикалық минимумы лексикалық минимумның градуалды серияларының бір бөлігі болып табылады, сондай-ақ ҚАЗТЕСТ жүйесінің маңызды компоненттерінің бірі болып саналады. Лексикалық минимумның кешенділігі оның тақырыптық, фразеологиялық, орфографиялық, грамматикалық, акцентологиялық, аударма, терминологиялық сөздіктердің сипаттарын қамтығандығында. Лексикалық минимум функциясының құрамына ақпараттық, анықтамалық, бағыттаушылық, оқыту функциясы да кіреді.

Лексикалық минимум қазақ тілін екінші тіл ретінде, қазақ тілін шет тілі ретінде үйренушілерге, ҚАЗТЕСТ жүйесі бойынша емтиханға дайындалушыларға, оқытушыларға, оқу құралдарын әзірлеуші авторларға, зерттеушілер мен ғалымдарға, ізденушілер мен жоғары оқу орнының студенттеріне, сонымен қатар көпшілік оқырман қауымға арналған.

Авторлардан

ПРЕДИСЛОВИЕ

В системе языковых средств лексика является важнейшим компонентом содержания обучения, исходным и необходимым строительным материалом речевой деятельности: аудирования и говорения, чтения и письма. Наряду с обучением, для достижения положительных результатов, необходимо осуществлять оценку уровня владения языком. Механизмом оценки уровня владения государственным языком в Республике Казахстан является система КАЗТЕСТ.

Отечественная система КАЗТЕСТ предполагает оценку коммуникативных компетенций тестируемого, основанную на опыте широко известных и апробированных в мировой практике тестовых систем. КАЗТЕСТ представляет собой достаточно объемную и многогранную систему оценки уровня владения казахским языком граждан Республики Казахстан, а также иностранных граждан, осуществляющих различные виды деятельности на данной территории. Методическая база отечественной системы основана на Национальных стандартах, определяющих требования к коммуникативным компетенциям по владению казахским языком*.

Правильный отбор лексического минимума для первоначальных этапов обучения способствует достижению намеченного результата. Успешный отбор минимума основывается на группировке включаемых в него единиц. Известно, что любая наука начинается с классификации. Представлена пятиступенчатая классификация казахских слов для следующих уровней обучения казахскому языку: элементарного, базового, среднего, выше среднего, высокого. Подобный принцип используется и в других языках мира. Составители минимума руководствовались теоретическими, методическими основами системного освоения слов, изложенными в работах известных зарубежных учёных В.В. Морковкина, В. Мэкки, Н.П. Андрюшиной.

Минимум составлен в соответствии с принципами мировых и европейских стандартов в обучении иностранному языку, а также общественно-социальными особенностями Республики Казахстан. Используя содержательную макроструктуру слов, мы осуществляем лишь два выбора: *наименование группы* и *наименование блока*. Слова, обозначающие общее понятие, объединяются в блоки. При тематической группировке словарных единиц учитывались как внутриязыковые связи, так и внеязыковые факторы, такие как коммуникативная, функциональная сторона языка, тематическое поле, речевая среда. При составлении словаря большое значение имеют тематические, лексико-семантические связи слов.

В ходе обучения языку учитывается принцип семантической системности языковых единиц, реализуемый в функционально-семантическом направлении от значения к форме, в процессе отбора слов-наименований, составляющий словник, были также учтены лингвистические, лингводидактические принципы. За основу была принята градуальная система формирования лексического минимума.

* 1. СТ РК 1926-2015 «Коммуникативные языковые компетенции владения казахским языком. Элементарный уровень. Общее владение».

2. СТ РК 1928-2015 «Коммуникативные языковые компетенции владения казахским языком. Базовый уровень. Общее владение».

3. СТ РК 1929-2015 «Коммуникативные языковые компетенции владения казахским языком. Средний уровень. Общее владение».

4. СТ РК 1925-2015 «Коммуникативные языковые компетенции владения казахским языком. Уровень выше среднего. Общее владение».

5. СТ РК 1927-2015 «Коммуникативные языковые компетенции владения казахским языком. Высокий уровень. Общее владение».

В частности, выбор лексических единиц систематизировался по следующим критериям:

- 1) стилистическая характеристика слова;
- 2) сочетаемость слова;
- 3) семантическая ценность;
- 4) словообразовательная ценность слова;
- 5) частотность («тематическая» частотность);
- 6) тематический принцип / ситуативно-тематический принцип;
- 7) способность вступать в семантические отношения с другими словами;
- 8) многозначность;
- 9) строевая способность слов;
- 10) практическая необходимость.

Тематическая группировка соответствует общепринятым традициям описания идеографической лексики. Наименования тем имеют разносторонний характер, поэтому на всех уровнях овладения казахским языком сохранена тематическая преемственность. Иными словами, с повышением уровня в соответствии с градуальной системой происходит усложнение предыдущих уровней. Это свидетельствует о том, что в минимуме учтено также концентрическое направление представления лексики, грамматики в теории преподавания и обучения языку. В минимум включены также слова, относящиеся к темам, рассматриваемым в учебных пособиях, разработанных по линии КАЗТЕСТ.

Лексический минимум рассмотрен в контексте интегративного взаимодействия двух систем: системы тестирования и системы обучения казахскому языку как второму или иностранному языку. Лексический минимум, предназначенный для элементарного уровня овладения казахским языком как вторым или иностранным языком, является частью градуальных серий лексического минимума, а также считается одним из значимых компонентов системы КАЗТЕСТ. Комплексность лексического минимума проявляется в синтезе характеристик тематического, фразеологического, орфографического, грамматического, акцентологического, переводного, терминологических словарей. К числу функций лексического минимума относятся также информационная, справочная, ориентировочная, обучающая функции.

Лексические минимумы всех уровней предназначены для изучающих казахский язык как второй и иностранный; для подготовки к экзамену КАЗТЕСТ; для преподавателей, авторов учебных пособий, исследователей и ученых, соискателей и студентов, а также для широкого круга читателей.

Авторы

INTRODUCTION

In the system of language means lexis is the main component of learning and teaching content; it is an initial and necessary constructional material of speech activity: listening and speaking, reading and writing. The assessment of language knowledge is as necessary as to conduct teaching in order to achieve the positive results. The mechanism of the Kazakh language knowledge assessment in the Republic of Kazakhstan is represented by the KAZTEST system.

The system KAZTEST supposes the assessment of a test-taker's communicative competences, which is based on the wide known, tested and approved language assessment systems in the world practice. KAZTEST is a rather multifaceted assessment system of the Kazakh language knowledge of the native citizens as well as the foreigners engaged in various activities in Kazakhstan. The methodological basis of the domestic system is grounded on the state standards of the Republic of Kazakhstan, which define the requirements to communicative competences of the Kazakh language knowledge*.

The correct choice of lexical minimum for the initial stages of learning a language leads to results. Successful selection of the minimum is based on classification. It is known that any science begins with classification.

We offer a three-stage classification of Kazakh words for Elementary, Pre-Intermediate, Intermediate, Upper Intermediate and Advanced levels of Kazakh language teaching. This approach is applied for all world languages. The theoretical, methodological basis of systematic vocabulary acquisition that was studied by well-known scholars of foreign languages such as V.V Morkovkin, W. Mackey, N.P Andreyshina were taken into consideration.

The lexical minimum is compliant with the principles of the world and European standards of studying foreign languages, as well as the social peculiarities of the Republic of Kazakhstan. Using a semantic macro structure of words, we create only two options: *group name* and *block name*. The words in a block are collected according to a common concept. While classifying the thematic units in the dictionary, both the internal linguistic links and the non-linguistic factors such as the communicative - functional aspects of the language, the subject area, and the medium of communication have been taken into account. The thematic, lexical and semantic relationships of words are important in the design of dictionaries.

While a functional – semantic aspect of language teaching was carried out, the focus was shifted from the meaning to the individual learner; linguistic and didactic principles were taken into account in the selection of linguistic units, the semantic sequence of linguistic units and the words that make up the dictionary.

The gradual system of construction of a lexical minimum was taken as a reference point.

In particular, the selection of lexical units was systematized by the following criteria:

1) stylistic properties of the word;

* 1. ҚР СТ 1926-2015 «Қазақ тілін меңгерудің коммуникативтік тілдік құзыреттіліктері. Қарапайым деңгей. Жалпы меңгеру» (Communicative competence of the Kazakh language knowledge. Elementary level. The general knowledge).

2. ҚР СТ 1928-2015 «Қазақ тілін меңгерудің коммуникативтік тілдік құзыреттіліктері. Базалық деңгей. Жалпы меңгеру» (Communicative competence of the Kazakh language knowledge. Pre-intermediate level level. The general knowledge).

3. ҚР СТ 1929-2015 «Қазақ тілін меңгерудің коммуникативтік тілдік құзыреттіліктері. Орта деңгей. Жалпы меңгеру» (Communicative competence of the Kazakh language knowledge. Intermediate level. The general knowledge).

4. ҚР СТ 1925-2015 «Қазақ тілін меңгерудің коммуникативтік тілдік құзыреттіліктері. Ортадан жоғары деңгей. Жалпы меңгеру» (Communicative competence of the Kazakh language knowledge. Upper-intermediate level The general knowledge).

5. ҚР СТ 1927-2015 «Қазақ тілін меңгерудің коммуникативтік тілдік құзыреттіліктері. Жоғары деңгей. Жалпы меңгеру» (Communicative competence of the Kazakh language knowledge. Advanced level. The general knowledge).

- 2) combinations of the word;
- 3) semantic value of the word;
- 4) word formation value of the word;
- 5) frequency (“thematic” frequency) of the word;
- 6) thematic attitude / situational thematic viewpoint;
- 7) the word’s possibility of semantic contact with other words;
- 8) multi-dimensional (multiple) meanings
- 9) structural ability of words
- 10) practical need.

Thematic group classification was developed according to the generally accepted traditions of describing ideographical vocabulary. Topic titles are of the diverse range, therefore the thematic continuity is maintained at all levels of the Kazakh language acquisition. Thus, as the level gets higher, the previous levels are elevated by the gradual system, which shows that the vocabulary and grammar presentation in teaching the language is also taken into account in the minimum. The minimum also includes words related to the topics that are covered in the textbooks prepared by KAZTEST.

The lexical minimum was considered in the context of the mutual integrative interaction of the two systems – testing system and system of teaching Kazakh as a second or foreign language. The lexical minimum for learning Kazakh language as second or foreign language at elementary level is a part of gradual series of lexical minimums, which is also one of the key components of the KAZTEST system. The complexity of the lexical minimum is identified with its inclusive features of thematic, phraseological, spelling, grammatical, accentological, translatable, terminological dictionaries. The lexical minimums include information, reference, guiding, and teaching functions.

The lexical minimums of all levels are designed for learners of Kazakh as a second or foreign language; for preparation to the KAZTEST examination; for university lecturers, schoolteachers, authors of textbooks, researchers, scientists and students as well as for wide range of readers.

Authors

ТАҚЫРЫПТЫҚ, МАҒЫНАЛЫҚ ТОПТАСТЫРУҒА НЕГІЗДЕЛГЕН
ҚАЗАҚША – ОРЫСША – АҒЫЛШЫНША ЛЕКСИКАЛЫҚ МИНИМУМ

ЛЕКСИЧЕСКИЙ МИНИМУМ НА КАЗАХСКОМ, РУССКОМ И АНГЛИЙСКОМ
ЯЗЫКАХ, СГРУППИРОВАННЫЙ ПО ТЕМАМ И СОДЕРЖАНИЮ

LEXICAL MINIMUM ON KAZAKH, RUSSIAN AND ENGLISH LANGUAGES,
GROUPED BY TOPICS AND CONTENTS

I БӨЛІМ

ТАНЫСУ

танысу

Сәлем!

сәлемдесу

Сәлеметсіз бе!

Қош келдіңіз!

Қайырлы таң!

Қайырлы күн!

Қайырлы кеш!

Қайырлы түн!

Қалыңыз қалай?

Қалайсыз (қалайсың)?

тамаша

жақсы

жаман

рақмет

жаңалық

бар

жоқ

иә

және

таныс болайық

ЗНАКОМСТВО

знакомство

Привет!

приветствие

Здравствуйте!

Добро пожаловать!

Доброе утро!

Добрый день!

Добрый вечер!

Доброй ночи!

Как Ваши дела?

Как Вы (ты)?

отлично

хорошо, хороший

плохо

спасибо

новость

есть

нет

да

и

будем знакомы

ACQUAINTANCE

acquaintance

Hello!

greeting

Hello!

You are welcome!

Good morning!

Good afternoon!

Good evening!

Good night!

How are you?

How are you?

very good

good

bad

thank you

news

there is

no

yes

and

we will know each other